

Türkiye’de Kent-Kent Göçü Üzerine Bazı Değerlendirmeler

Some Evaluations Concerning Urban to Urban Migration in Turkey

Bülent GÜNER*

Öz: Kentleşme süreci olarak da adlandırılan kır-kent göç süreci, ülkemizde artık tamamlanmak üzeredir. 2015 yılı verilerine göre Türkiye’de kent nüfusu %92’ye ulaşmıştır. Kentlere yapılan göçlerin %73’ünü “kent-kent” göçü, bir diğer adlandırmayla “kentlerarası göç” oluşturmaktadır. Bu bağlamda kent-kent göçü tarihsel süreci içerisinde değerlendirilmiş, başta TÜİK verileri ve diğer veri kaynakları ile sürecin dinamikleri irdelenmiştir. Bu çalışma, Türkiye’nin güncel göç türü olan kent-kent göçünü kapsamlı bir biçimde değerlendirmek, nitelik ve niceliklerini belirleyerek bütünsel bir sonuca ulaşmayı amaçlamaktadır. Yapılan literatür incelemesi sonucunda, kent-kent göçü üzerine mevcut çalışmaların ve veri kaynaklarının son derece sınırlı olduğu ve olguyu çoğunlukla kır - büyükkent arasında “aşamalı göç” çerçevesinde incelediği görülmüştür. Kentlerarası göçün, 1950’li yıllardan önceye dayandığı ve çoğunlukla küçük/orta ölçekli kentlerden büyükkentlere yapıldığı tespit edilmiştir. Bu göçlerin birincil nedeninin eğitim amaçlı olduğu, kadınların ve eğitilmiş nüfusun göçlere yoğun katılım gösterdiği bulgular arasında-
dır. Türkiye 21. yüzyılda yoğun bir biçimde gerçekleşecek kentlerarası göçe tanık olacaktır.

Anahtar sözcükler: Göç, Kent-Kent Göçü, Kırsal Göç, Türkiye

Abstract: Rural to urban migration called the urbanization process in Turkey is about to finish. Based upon the data from 2015, the urban population has reached to 92%. As a matter of fact, 73% of migrations are ‘urban-urban’ migrations, in other words ‘intercity migrations’. Within this context, urban-urban migration is evaluated in the historical process, the dynamics of the process, notably through the TÜİK (Turkish Statistical Institute) data and other data sources are scrutinized. The aim of this research was to comprehensively evaluate urban-urban migration which is the current migration in Turkey, to obtain a holistic result by specifying its quality and quantities. From the literature study the available studies concerning urban-urban migration are extreme limited and mostly evaluate the fact within the frame of ‘gradual migration’ between rural-large city. It was determined that the intercity migrations were based upon pre-1950’s data and were mostly realized from small/middle-scaled cities to large cities. The first reason for these migrations is educational, women and the educated population are keen participants in migrations which are the results of this research. Turkey is going to witness increased intercity migration in the 21st century.

Keywords: Migration, Urban-Urban Migration, Rural Migration, Turkey

Giriş

İnsanlık tarihi, biraz da insanın mekânda hareketliliğinin tarihidir. İnsanlar tarih boyunca çok çeşitli nedenlerle kitlesel olarak yer değiştirmiştir. Yer değiştirmek insanın yaşama düzeninin bir parçasıdır. Doğaya ve toplumsal değişime uyum sağlama çabasıdır. Dolayısıyla değişen toplumsal-ekonomi politik içerisinde göç olgusu sağlıklı ve doğal bir süreçtir. Çünkü “göç

* Yrd. Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, Pertek SGMYO, Harita ve Kadastro Programı, Tunceli. bguner@munzur.edu.tr

durağan bir olgudan daha çok, nedenleri ve sonuçları ile birlikte bir süreci anlatan bir kavramdır” (İçduygu & Ünalın 1998, 38). Bu bağlamda *“içgöç araştırmaları toplumun yaşadığı üretim biçimlerindeki ve mekânsal yapıdaki dönüşümleri açığa çıkaran, anlaşılmasını kolaylaştıran bir alandır. Göç dönüşüme uyum yapmanın bir aracıdır*” (Tekeli 1998, 7-8). Bu bakımdan gelecekte insanların mekânsal hareketliliğine nihai bir nokta kestiriminde bulunmak güçtür. Göç, toplumun sosyo-ekonomik beklentileri ile kentsel ve kırsal en iyiye ve belki de muhayyel bir optimuma ulaşana değin sürecektir.

Kuramsal göç araştırmalarının gösterdiği sonuçlara göre, her ülke için geçerli olan göç hareketi; ülkeden ülkeye, dönemden döneme ve mekânsal etkenlerle farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda göç gibi doğal, ekonomik, siyasi, sosyolojik ve psikolojik süreçler içinde gelişen çok yönlü nüfus hareketlerine ortak nitelikler belirlemek oldukça güçtür. Küresel belirleyiciliklerin yanı sıra, ülkeler, kendilerine özgüllükleri içerisinde göç sürecini yaşamaktadır. Nitekim Çağlayan’a (2006, 68) göre göç teorilerinin standart bir düzleme oturtulmasında çeşitli zorluklar vardır; göç olgusu dinamik bir şekilde, sürekli kendini yenileyen bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Çağımızda gelinen bu nokta, göç eden kimsenin kim olduğundan başlayarak, göç edilen yerin niteliklerine kadar pek çok göç faktörünü etkilemekte ve her göçün diğerinden farklı olmasını beraberinde getirmekte, bu da göç üzerine çalışan sosyal bilimcilerin genelleme yapımlarına engel olmaktadır.

Bilindiği gibi kentleşme, kent nüfusunun kırsal göç ile artması yani kırdan kente göçtür. Sencer’e göre bu tanım doğru olmakla birlikte, *“kent”* tanımlı bazı yerleşmelerin kırsal nitelikler taşıdığı göz önünde bulundurulduğunda olgulara uygun düşmemektedir. Bu bağlamda *“kentleşme”* kavramına yeni bir boyut eklenmeli ve *“kentte nüfus birikmesi”* olarak tanımlanmalıdır (Sencer 1979, 144-145). Nitekim Keleş’e göre kentleşme, yalnızca bir nüfus hareketi değildir. Kentleşme tanımı yapılırken, nüfus hareketini doğuran ekonomik ve toplumsal değişimleri de dikkate almak gerekmektedir. Bu nedenle kentleşme, *“kentlerde nüfus birikim süreci”*dir (Keleş 2015, 20). Bu yaklaşıma göre kent-kent göçü, her ne kadar ülkenin toplam kent nüfusu bilançosunda bir değişikliğe yol açmasa da, *“kentleşme”* çerçevesi içerisinde değerlendirilebilecek bir olgudur.

Cumhuriyet’in ilanından sonra hızlı bir sanayileşme sürecine giren Türkiye’nin, sanayileşen toplumlara özgü, kitlesel kırsal göçünün başlangıç tarihi 1950’li yıllardır. Gerçekten de 1950’li yıllardan itibaren *“neredeysse bir insan ömrü kadar”* (Tekeli 2008, 49) kısa sayılabilecek bir sürede Türkiye kırsal nüfusu büyük ölçüde boşalmıştır. 1950’lerden itibaren kentte sanayileşme, tarımda makineleşmeyle kırsal nüfus çözülmeye başlamış ve 1950 yılında ülke nüfusunun %25’ini oluşturan kent nüfusu, 2012 yılında %77’ye ulaşmıştır (2012 tarihli, 6360 numaralı *“Büyükşehir Kanunu”* ile gerçekleşen idari değişikliklerle ülkemizde kırsal nüfus radikal bir azalışa uğramıştır. 2012 yılında %22 olan kırsal nüfus, *“büyükşehir”* alanlarının mülki idari sınıra kadar genişletilmesi ve 14 ilde büyükşehir belediyesi kurulması sonucunda, 2013 yılında %8’e gerilemiştir. Nitekim 2012 yılında 17.178.00 kişi olan kırsal nüfus, 2013 yılında 6.633.000 kişiye düşmüştür. 2015 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’de kent nüfus oranı %92, kırsal nüfus oranı %8’dir.). Tarım toplumlarında insan toprağa bağlıdır. Bu durumda hiç olmazsa kuramsal olarak kendi isteğiyle yer değiştirmesi söz konusu değildir. Modern sanayi toplumunda ise birey, gelişmekte olan ekonomik fırsatları algılayabilmekte, bu ve benzeri nedenlerle kendi isteğiyle göç etmekte, yaşam yerini değiştirmektedir (Tekeli 1998, 10).

Türkiye’de yaşanan hızlı kırsal göçün kentsel alanda oldukça görünür sonuçları olmuştur. Bu görünür sonuçlar özellikle büyük kentlerde çarpık kentleşme ve gecekondu sorunudur. Bu bağlamda sosyal bilimciler özellikle 1960’lı yıllardan itibaren kırsal göç ve sonuçları üzerine odaklanmış, başta belediyeler ve ilgili kamu kurumları göçün kırsal boyutu üzerine yoğunlaşmıştır.

Özellikle akademik çalışmalarda Türkiye’de kırsal göç ve kentleşme olgusunun en yoğun yaşandığı 1960’lı yıllarda göç araştırmalarının gördüğü ilgi, 1970’li yıllarda da devam etmiş, ancak sonraki yıllarda azalış göstermiştir. Bu azalışta kırsal göçün yıllar boyunca çok yönlü olarak incelenmesinin yanı sıra, olgunun benzer süreç ve sonuçlarla sürmesi ve günümüzde artık kırsal göçün niceliksel büyüklüğünü yitirmiş olması yatmaktadır.

Doğal olarak Türkiye’nin 70 yıllık göç süreci dönemsel, ulusal, bölgesel ve yerel etkenlerce doğrudan şekillenmiştir (Işık 2005, 60-66; Südaş & Mutluer 2008, 52-53; Günal 2016, 175-176; Güner & Koçoğlu 2017, 12-13). Ekonomik-siyasal-toplumsal süreçler göç hareketliliğinin yönünü, oranını, niteliğini belirlemektedir (Yücesahin *et al.* 2004, 38-39; Özdemir 2012, 14; Koçak & Terzi 2012, 181-183; Günal *et al.* 2016, 96). Bu nedenle güncel göç olgusu, ancak dönemsel parametreler netleştirilerek sağlıklı olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmada kırsal alandan kastedilen köy ve belde yerleşmeleri, kentsel alan ise ilçe merkezleri, il merkezleri ve büyük kentlerdir. Kuşkusuz bazı il-ilçe merkezlerinin kentsel nitelikleri tartışmaya açıktır. Ancak böyle bir tartışma araştırma amacının dışındadır. Gedik’in ifadesiyle, kent tanımında nüfus ya da yerleşim birimi kriterlerinden hangisi dikkate alınırsa alınsın, sonuç itibarıyla kentleşme olgusunda artış görülmektedir (Gedik 1997, 171). Bu çalışmada, konu ile ilgili çeşitli akademik çalışmalar ve TÜİK verileriyle tutarlılık sağlanması amacıyla kır-kent ayrımında idari değerlendirme dikkate alınmıştır.

Kentlerin Göç Eğilimi

Göç sürecinin en önemli iki dinamiği “*itici*” ve “*çekici*” etkenlerdir. Bu iki etken bir araya gelecek göç sürecini tamamlar. Sencer’e göre, nüfusun yerinden itilerek hareketlenmesi göç sürecinin gerekli bir önkoşulu ya da birinci evresidir. Ancak itici etmenlerin yarattığı göç eğiliminin, bir kentleşme olayı olarak belirlenebilmesi için sürecin ikinci bir evrede kentin çekiciliğiyle tamamlanmasına gereksinim vardır. Bu iki evrenin genellikle birbiriyle eşzamanlı olduğu da bir gerçektir (Sencer 1979, 157).

Kent-kent göçü, on yıllar boyunca süren kırsal yoğun göç sürecinde, genellikle aşamalı/kademeli göç bağlamında ele alınsa da Türkiye’de kent-kent göçü, kırsal göçün kitlesel nitelik kazandığı 1950’li yıllardan önceye dayanmaktadır (Sencer 1979, 145). Türkiye’de kırsal göç süreci sonlanırken, iç göç olgusu kentler arasında yoğun olarak sürmektedir. Buna karşın ilgili kurumların göç verileri günümüzde hâlâ önceki yılların “*kırsal göç*” konseptine dayanmaktadır. Oysa Türkiye’de 1950’lerden bu yana yaşanan iç göçte tek göç örüntüsü kırsal alanlardan kentlere yönelen göç değildir. Bölgelerarası mevsimlik kır-kent göçünden mevsimlik kır-kır göçüne, kentlerarası göçten kent-kır göçüne kadar farklı içgöç örüntülerini yaygın olarak örneklerini bulmak mümkündür. Bu bağlamda dokuz farklı göç türünden söz edilebilir: il merkezinden il merkezine, ilçe merkezinden il merkezine, köyden il merkezine, il merkezinden ilçe merkezine, ilçe merkezinden ilçe merkezine, köyden ilçe merkezine, il merkezinden köye ve köyden köye (İçduygu & Sirkeci 1999, 253). Nitekim günümüzde artık iç göç hareketlerinin temel sorunsalını kırdan kente göç olarak kabul etmek olanağı kalmamıştır (Tekeli 1998, 7-8).

21. yüzyılda Türkiye’de iç göç verilerinin ortaya koyduğu en önemli sonuç, ülke içinde nüfus hareketliliğinin büyük bir artış göstermesidir (Yakar 2013, 245). 2015 yılı TÜİK verilerine göre 2.720.000 kişi ülke içinde göç etmiştir. Nitekim 2007-2015 ADNKS verilerine göre, 8 yıllık süre boyunca, büyükşehirler dışında kalan 51 ilin merkezi nüfuslarında önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. 51 il merkezinin 11’inde nüfus miktarı %1 ile %24 arasında artış gösterirken, 40 il merkezi %1 ile % 52 arasında azalış göstermiştir. Sözü edilen kentlerin göçe yoğun eğilimi sonucunda, 8 yıllık sürede, bazı kentlerin nüfusu yarı yarıya azalmıştır (URL 1; Tablo 1).

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçen bir dünyada artık nüfusun büyük ölçüde kentleşmiş olduğu, kentli kültürün belli ölçüde yaygınlaştığı, dolayısıyla insanların mobilitesinin yükseldiği düşünülürse, insanlar sanayi toplumuna göre daha çok yer değiştireceklerdir (Tekeli 1998, 19).

Tablo 1. 2007-2015 Yılları Arasında Nüfusu Azalış /Artış Gösteren İl Merkezleri ve Oranları (%)

Nüfusu Azalan İl Merkezleri	Oran (%)	Nüfusu Artan İl Merkezleri	Oran (%)
Adıyaman	-6	Kırklareli	-12
Afyonkarahisar	-7	Kütahya	-1
Ağrı	-13	Muş	-46
Aksaray	-17	Nevşehir	-13
Amasya	-23	Niğde	-30
Ardahan	-52	Rize	-17
Artvin	-21	Siirt	13
Bartın	-51	Sinop	-23
Bayburt	-37	Şırnak	-19
Bilecik	-6	Sivas	-2
Bingöl	-17	Tokat	-21
Bitlis	-21	Uşak	-4
Bolu	-2	Yozgat	-14
Burdur	-18	Zonguldak	-50
Çankırı	-2	Batman	24
Düzce	-16	Bilecik	6
Edirne	5	Çanakkale	6
Elazığ	-2	Çorum	3
Erzincan	-32	Edirne	5
Giresun	-6	Gümüşhane	10
Hakkari	-26	Isparta	4
Iğdır	-26	Kilis	1
Karabük	-1	Kırşehir	7
Karaman	-5	Osmaniye	7
Kars	-26	Siirt	13
Kastamonu	-4	Tunceli	11
Kırıkkale	-7	Yalova	9

Kaynak : TÜİK ADNKS Nüfus Verileri (2007-2015)

Türkiye’de yaşanan göç hareketliliği modernleşme ile nüfus hareketliliğinin artışı arasında var olduğu ileri sürülen pozitif yönlü ilişkiyi doğrulamaktadır. İkamet değiştirmeksizin yapılan yer değiştirmeler de dikkate alındığında Türkiye’de, sabit bir yere bağlı yaşam biçiminden giderek daha hareketli (mobil) bir yaşam tarzına geçildiği anlaşılmaktadır. Bu dönüşüm, ekonomik yapı ve süreçler başta olmak üzere, sosyal, kültürel, siyasal yapıların değişen karakteristik özellikleri ile tüm bunların mekânsal yansımalarının bir sonucudur. Ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmelerin kazandırdığı ivme ile gelecekte bu eğilimin giderek artacağını söylemek yanlış olmayacaktır (Yakar 2015, 36).

Kentlerin Yeni Göçmenleri; Kentliler

Türkiye’de artık hakim olan göç eğilimi kentten kente olan göçlerdir. Bu göçler kırdan kente göçlere göre daha akışkandır. Varsayım olarak kırsal göç süreci tamamlandığında bu tarihten sonra gerçekleşecek tüm iç göçler kaçınılmaz olarak kentlerarası göç haline gelecektir (Tekeli 2008, 62-63). Türkiye’de 1980-1985 döneminde nüfus dağılımının, kent lehine dönüştüğü

düşünülürse, göç olgusunun artan kent nüfusu içinde yaygınlaşmaya başladığı kabul edilebilir (Peker 1999, 297). Nitekim 1980-1985 döneminde iç göçün %56’sı kentlerden kentlere gerçekleştirilirken, bu oran 1985-1990 döneminde %62’ye ulaşmıştır (İçduygu & Sirkeci 1999, 253). 1990’lı yıllarda yaşanan göçü “*üçüncü göç dalgası*” olarak adlandıran Özbay’a göre, daha o yıllarda gerçekleşen nüfus hareketliliğini, “*kırdan kente göç*” olarak değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü göç edenlerin çoğunluğu kent kökenlidir. Örneğin İstanbul’a yapılan göçlerin yalnızca beşte biri kırsal göçtür (Özbay 1999, 279).

Kırdan kente göç dinamiğini açıklayan “*kırsal iticilik*” ve “*kentsel çekicilik*” yaklaşımı, özellikle aşamalı olarak gerçekleşen kent-kent göçünün de doğrudan ve dolaylı nedenleri içerisinde yer almaktadır. Kent-kent göçünün oluşumunda;

- Kırsal alanda eğitim talebinin artması
- Kamu yatırımları ve politikalarının kır ile büyük kent arasında farklı yerleşim birimlerinin tercih edilmesine neden olması ve kademeli göçü yaygınlaştırması
- Türkiye’de yoğun göç veren bölgelerin kentsel yapılarının kırsal özellik taşıması
- 1960’lardan itibaren başlayan dış göçlerin geri dönüşlerinin başlangıç noktasına yönelmesi ancak zaman içinde kademeli göçte katılmaları
- Az nüfuslu kentsel yerleşmelerdeki sermaye sahiplerinin, büyük kentlerde sermayesini büyütme arzusu yatmaktadır (Peker 1999, 297).

Bazı verilere göre kent-kent göçü, kırsal göçün en yoğun yaşandığı 1960-1980 döneminde dahi kırsal göçten daha yoğun olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 1970’lerin ortalarından itibaren kent-kent göçü, kır-kent göçünün birkaç kat önüne geçmiştir (Tekeli 2008, 63; Tablo 2). Nitekim İstanbul’a 1950 yılı öncesi ile 1970’li yıllar arasında geçen süreyi kapsayan bulgulara göre, göç edenlerin geldikleri yerleşim türü değerlendirildiğinde, göçün kaynağının %55,5 oranında kır, %44,5 oranında kent olduğu ortaya çıkmıştır (Sencer 1979, 144). Bu veriler, sözü edilen dönemlerde, küçük ve orta büyüklükteki kentlerin çeşitli yatırımlarla büyük kentlere göçü yavaşlattığı, arada bir geçiş süreci olarak geciktirdiği ama sonuç olarak kırdan büyük kente aşamalı göçü doğurduğunu göstermektedir.

Özellikle 1970’li yıllarda Türkiye’nin yaşamış olduğu ekonomik ve siyasal sorunları, göç hareketliliğini değerlendirirken göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Nitekim terör – göç ilişkisi bağlamında, özellikle 1990’larda yoğunlaşan bölgesel terör, kırdan büyük kentlere aşamalı göçe neden olmuştur (Işık 2005, 67; Şahinalp & Günel 2016, 40). Yine özellikle 1970’li yıllarda yoğunlaşan dış göçlerin yalnızca kırlardan değil, kentlerden de ilgi gördüğü (Işık 2005, 63) düşünülürse, kent-kent göç sürecini etkileyen bir faktör olarak dış göçlerin de bir etken olarak göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Tablo 2. Bazı Dönemler İtibariyle Türkiye’de Kentten Kente/ Kırdan Kente Göç Oranları (%)

Dönemler	Kentten Kente Göç	Kırdan Kente Göç
1965-1970	28,5	17,5
1975-1980	33,7	14
1980-1985	31,2	8,5

Kaynak: Tekeli 2008, 63

TÜİK’in 2010-2011 yıllarında Türkiye genelini kapsayan “*anket*” çalışması, kent-kent göçü üzerine doğrudan yapılmış en kapsamlı veri çalışmasıdır. Çalışmada büyük kentler ile

il ve ilçe merkezleri “*kent*”, belde ve köyler ise “*kır*” olarak değerlendirilmektedir. Anket sonuçlarına göre kentlere yapılan göçün %73,3’ünü kent göçleri, %26,7’si ise kır göçleri olmaktadır (TÜİK 2013, 50). Kent-kent göçünün ilk sıradaki nedeni %43 oranla eğitim amacıdır. Tayin/iş değişikliği nedeniyle göç edenlerin oranı %26, işsizlik nedeniyle göçler %18, evlilik/boşanma nedeniyle göçler %13’tür (TÜİK 2013, 54; Tablo 3). Nitekim eğitim talebi-göç

ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar, yeni kurulan üniversitelerin buldukları kentlere sağladıkları nüfus katkısının azımsanmayacak ölçülerde olduğunu göstermektedir (Işık 2008, 171).

Göçün kaynağının kır ya da kent kökenli olması, doğal olarak göç kitlesinin beklentilerini ve niteliklerini farklılaştırmaktadır. Örneğin kır-kent göçlerinde %43 oranla ilk sırada bulunan “işsizlik” etkeni, kent-kent göçünde %18 ile 3. sırada yer almaktadır. Ayrıca kent-kent göçüne katılan kitlenin %57’si lise ve üstü eğitim almışken, kır-kent göçünde bu oran %34’tür.

Tablo 3. Kent-Kent Göçüne Katılım Nedenleri ve Oranları

Göç Nedeni	Oran (%)
Eğitim	43
Tayin/İş Değişikliği	26
İşsizlik	18
Evlilik/Boşanma	13

Kaynak: TÜİK 2013, 54

Kent-kent göçüne katılanların %42’si kadındır. Kadın göçü, kent nüfusu hareketliliği içerisinde 15-34 yaş grubunda yoğunudur. Bu yaş grubunda kadınların göçe katılım oranı %54’tür (TÜİK 2013 54-55). Göç olgusunu “illerarası” düzeyde inceleyen Yakar’a göre, göçe katılanların cinsiyet oranlarının

son dönemdeki değişimi, toplumsal gelişmeyle birlikte kadının konumundaki iyileşmenin bir göstergesi olarak görülebilir. Bu durum, kadının evlilik dışında, iş hayatına katılma ve eğitim nedeniyle iller arasında yer değiştirebildiğini göstermektedir. 21. yüzyılda Türkiye’deki iller arası göçlerdeki değişiklik, göç edenlerin sayısının artmış olması ile sınırlı kalmamış, göçe katılanların cinsiyet ve yaş dağılımı da önceki dönemlere göre farklılaşmıştır. Türkiye’de göçe katılanların dağılımında cins dağılımındaki erkek hakimiyeti etkisini kaybederek, 2007-2012 döneminde kadınlar da erkekler kadar göç eder hale gelmiştir (2013, 245).

Kent-kent göçünde önemli bir etken olarak büyük kentlerin “çekiciliği” öne çıkmaktadır. Kentlerarası göçe katılanların yaklaşık %73’ü büyük kent merkezlerini, % 27’si ise il ve ilçe merkezlerini tercih etmektedir. Büyük kentlere göç eden nüfusun %36’sı bir yıl önce başka bir büyük kentte, %40’ı ilçe merkezinde, % 24’ü il merkezinde ikamet etmektedir (TÜİK 2013, 50). Buna göre, kentlerin kentsel niteliği arttıkça aldığı göç de artmaktadır. Kırsal niteliklerin daha belirgin görüldüğü görece küçük Anadolu kentlerinin göç verme eğilimi, büyük kentler için de geçerlidir.

Kırsal göç çok daha yeknesak nedenlerle izah edilebilir bir olgu iken, kent-kent göçleri yerel, küresel etkenlerin biçimlendirdiği pek çok değişkenin süreci etkilediği daha karmaşık bir olgudur. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna, Fordist birikim rejiminden esnek birikim rejimine, modernizmden postmodernizme, ulus devletler dünyasından küreselleşmiş bir dünyaya geçiş yaşanmaktadır. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçen bir dünyada artık nüfusun büyük ölçüde kentleşmiş olduğu, kentli kültürün belli ölçüde yaygınlaştığı, dolayısıyla insanların mobilitesinin yükseldiği düşünülürse, insanlar sanayi toplumuna göre daha çok yer değiştirecektir (Tekeli 1998, 8-19).

Türkiye’de göç olgusu bir süredir yeni bir evreye girmiştir. Ülkemizde göçler, sanayileşme sürecindeki kır göçü odaklı, ekonomik / endüstriyel çerçevede şekillenen “tek doğrultulu, sürekliliği yerleşme biçiminde kararlılık” (Sencer 1979, 208) çerçevesinin dışına taşmaktadır. Göç kavramını “sürekliliği ikamet” yerine, günümüz için “yaşam güzergâhı” kavramı biçiminde değerlendirmek gerekmektedir; insanları bir yere bağlı olarak düşünmek yerine yaşamları boyunca yeryüzündeki belli güzergâhlar üzerinde hareket ediyorlar diye düşünmek, var olan gerçekliğin daha doğru bir temsili olur. İnsanların belli bir yerde doğduğu, farklı yerlerde eğitildiği, değişik yerlerde çalıştığı, iklim ve çevre koşulları uygun bir yerde emekliliğini geçirdiği düşünülebilir. İnsanın yerle ilişkisi bir güzergâh halinde düşünüldüğünde, yer değiştiren insan, göç eden insan olmaktan çıkarak, dünyadaki güzergâhını gerçekleştiren bir insana dönüşür (Tekeli 1998, 19).

Günümüzde göçe yoğun katılım gösteren kentli nüfusun, ekonomik-sosyal nitelikleriyle kırsal göçmenden farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Bu farklılıklar sonucunda kentli göçmenin, örneğin büyük kentlerin mekânsal yapısını uzun yıllar boyunca şekillendiren gecekondu yapılmasında bulunmayacağı tahmin edilebilir bir durumdur. Kırsal göç sürecini ve kentsel yoksulluğu uzun yıllar boyunca simgeleyen gecekondu, kırsal göç sürecinin sona yaklaşmasıyla zaman içerisinde ortadan kalkacak bir kentsel yerleşme tipidir.

Türkiye’de birkaç on yıl içerisinde gerçekleşen ani ve yoğun kırsal göç, kentlerde önemli bir konut açığı çıkarmış, göç kitlesinin yoksulluğuna bağlı olarak da gecekondu çözümü ortaya çıkmıştır. Gecekondu, “*imar yasalarına aykırı olarak, çoğu zaman ilkel, denetimsiz ve sağlık koşullarından da yoksun olarak, acele yapılmış konutlar*” tanımı gereğince, sayısı tam olarak bilinmeyen yerleşmelerdir. Yaklaşık değerlerle 1955 yılında 50.000 olan gecekondu sayısı 2002’de 2 milyona ulaşmıştır (Keleş 2015, 365, 372).

Çeşitli verilere göre günümüzde gecekondu sayısı çok fazla artmamakta (URL 2), hatta azalış göstermektedir (URL 3; 4). Bu gelişmede, kentsel dönüşüm uygulamalarının, denetlemelerin, gecekondu önleme bölgelerinin yanı sıra günümüzde göçe katılan bireylerin görece kentli, orta sınıf, daha eğitilmiş bir profil göstermesi bir diğer etkidir.

Sonuç

Türkiye 60 yıldan daha fazla bir zamandır hızlı ve kesintisiz bir göç süreci içerisinde. Kırsal göç, günümüzde marjinal düzeylere gerilemiştir. Buna rağmen göçler azalış göstermediği gibi artarak devam etmektedir. Bugün göçlerin kaynağı daha çok küçük/orta ölçekli kentler, göçün yönü ise yoğun olarak büyük kentlerdir. Bir başka anlatımla göçler genel olarak kırsal nitelikli “*kentler*”den, kentsel nitelikli kentlere yönelmektedir. Bu bağlamda küçük/orta büyüklükteki kentlerimizde ikamet eden nüfusun en azından bir kısmını, bugün veya yakın gelecekte göç sürecinin içerisinde yer alacak muhtemel/müstakbel büyük kent sakinleri olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bir başka anlatımla, 20. yüzyılın 2. yarısında ülke kırsalından yoğun göç alan büyük kentler, 21. yüzyılda bu kez küçük/orta ölçekli kentlerden 2. büyük göç dalgası ile karşı karşıya kalacaklardır. Türkiye’de göç kavramı, uzun yıllar boyunca kırsal alanı çağırıştırılmıştır. Ancak günümüzde göçe katılan kitlelerin önceki dönemlere göre daha kentli nitelikler taşıdığı görülmektedir. Özellikle kent-kent göçüne katılan kitlenin önemli ölçüde, ücretli çalışan ve eğitilmiş olduğu dikkati çekmektedir. Ayrıca kadın nüfus, kır-kent göçüne nazaran, kent-kent göçüne daha fazla katılım göstermektedir. Kentlerarası göçün bir başka yönünü, büyük kentler arasında yoğunlaşan nüfus hareketliliği oluşturmaktadır. Buna göre kentsel beklenti düzeyinin belirleyici olduğu yeni bir göç süreci gerçekleşmektedir.

Sanayileşmekte olan toplumlara özgü kırdan kente göç olgusu, ürettiği sonuçlar bakımından başta çarpık kentleşme ve gecekondu sorunu olmak üzere pek çok kentsel-kültürel sorunu ortaya çıkarmıştır. Kuşkusuz günümüzde yaşanan kent kaynaklı göçün ortaya çıkaracağı mekânsal sonuçlar, kır yoğunluklu göçlerden farklı olacaktır.

Ülkemizin veri sağlayan kurumlarının, kent nüfusunun %92’ye ulaştığı (2015) ve yıllık göç miktarının 2.5 milyonu aştığı bir süreçte, nüfus-göç verilerinin hâlâ kır odaklı olması önceki dönemlerin paradigmasıyla hareket edildiğini göstermektedir. Nüfus hareketleri, söz konusu veri kaynaklarında, yerleşim birimlerine ve yerleşmelerin nüfus büyüklüğüne göre farklı tasniflere tutulmalı ve alt göstergelerle detaylandırılmalıdır. Çünkü günümüzde yaşanan göçler pek çok açıdan girift özellikler taşımaktadır. Ayrıca göç verilerini yalnızca nicelik olarak değerlendirmek, göç araştırmaları için yetersiz kalmaktadır. O niceliği ortaya çıkaran niteliklerin açıklığa kavuşması, göç olgusunun tüm yönleriyle değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Çağlayan S. (2006). “Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17 (2006) 67-91.
- Gedik A. (1997). “Internal Migration in Turkey, 1965-1985: Test of Conflicting Findings in the Literature”. *Review of Urban and Regional Studies* 9 (1997) 170-179.
- Günel V. (2016). “Türkiye’deki Göçler Sonucunda İl Nüfuslarının Yapısında (Doğum Yeri Bağlamında) Meydana Gelen Değişimler (1950, 2000)”. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11/13 (2016) 80-96.
- Günel V., Şahinalp M. S & Elmastaş N. (2016). “Türkiye Nüfusunun Doğduğu İle Göre Dağılımı (1950-2015)”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4/36 (2016), 80-98
- Güner B., Koçoğlu M. (2017). “Google Earth (2003-2015) Verilerine Göre Elazığ Kentinin Alansal Büyüme Analizi”. *Marmara Üniv. Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11 (2017), 1-15.
- Işık Ş. (2005). “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri”. *Ege Coğrafya Dergisi* 14 (2005) 57-71.
- Işık Ş. (2008). “Türkiye’de Üniversitelerin Kentleşme Üzerine Etkileri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/3 (2008) 159-181.
- İçduygu A. & Ünal T. (1998). “Türkiye’de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri”. Ed. A. İçduygu, İ. Sirkeci & İ. Aydınğün, *Türkiye’de İçgöç Konferansı* (1998) 38-55. İstanbul.
- İçduygu A. & Sirkeci İ. (1999). “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde İç Göç Hareketleri”. *75 Yılda Köylerden Şehirler* (1999) 249-259. İstanbul.
- Keleş R. (2015). *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondulaşma*. İstanbul 2015².
- Koçak Y. & Terzi E. (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3/3 (2012) 163-184 .
- Özbay F. (1999). “İstanbul’da Göç ve İl İçi Nüfus Hareketleri (1985-1990)”. *75 Yılda Köylerden Şehirlere* (1999), 277-294. İstanbul.
- Sencer Y. (1979). *Türkiye’de Kentleşme. Kültür Bakanlığı Yay: 345, Bilim Dizisi: 12*. Ankara 1979.
- Tekeli İ. (1998). “Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşmasına Geldi”. Ed. A. İçduygu, İ. Sirkeci & İ. Aydınğün, *Türkiye’de İçgöç Konferansı* (1998) 7-21. İstanbul.
- Tekeli İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul 2008.
- Özdemir H. (2012). “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”. *Akademik Bakış Dergisi* 30 (2012) 1-18.
- Peker M. (1999). “Türkiye’de İç Göçün Değişen Yapısı”. *75 Yılda Köylerden Şehirlere* (1999) 295-304.
- Şahinalp M. S. & Günel V. (2016). “Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri Üzerine Terör Olaylarının Etkisi”. *ASOS The Journal Of Academic Social Science* 4/37 (2016) 30-42.
- Südaş İ. & Mutluer M. (2008). “Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye’nin Turizm Merkezlerine Yönelik Avrupalı Göçleri”. *Ege Coğrafya Dergisi* 17/1-2 (2008) 51-59.
- Yakar M. (2013). “XXI. Yüzyılın Başında Türkiye’de İller Arası Göçlerin Mekânsal ve İstatistiksel Analizi”. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks* 5/ 3 (2013) 239-263.
- Yakar M. (2015). “Türkiye’nin İç Göç Paterni: Kim Nerede İkamet Ediyor? Nereye Kayıtlı?”. *Ege Coğrafya Dergisi* 24/1 (2015) 15-38.
- Yüceşahin M., Bayar R. & Özgür M. (2004). “Türkiye’de Şehirleşmenin Mekansal Dağılışı ve Değişimi”. *Coğrafi Bilimler Dergisi* 2/1 (2004) 23-39.
- TÜİK (2013). “Nüfus ve Konut Araştırması 2011”. *Türkiye İstatistik Kurumu Yay, No: 4030*. Ankara 2013.

İnternet Erişimleri

- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (02.11.2016 Tarihli Erişim)
- <http://konuttimes.com/kenthaberleri/erdogan-bayraktar-artik-turkiyede-gecekonduyapilmiyor/28052> (08.11.2016 Tarihli Erişim)
- <http://www.yasamprojeleri.com/mamakta-gecekondu-sayisi-azaldi.html> (08.11.2016 Tarihli Erişim)
- <http://emlakgazetesi.com/pendikte-gecekondu-sayisi-yuzde-50-azaldi> (08.11.2016 Tarihli Erişim)